

В І Д Г У К

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Мажарова Дмитра Володимировича

на тему:

**«Моделі оцінювання ефективності функціонування банківських установ в умовах нестабільного економічного середовища»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051. Економіка**

1. Актуальність теми дослідження.

Аналіз ефективності діяльності банківських установ в умовах значної волатильності світових фінансових ринків є однією із найбільш актуальних та складних проблем, з якою сьогодні стикаються як практики, так і теоретики. Банки представляють собою фінансові інститути, які акумулюють грошові ресурси для їх подальшого вкладення в активи. Ефективність функціонування банківських установ та банківської системи загалом визначає потенціал для економічного зростання країни в цілому. Адекватна оцінка операційних витрат і фінансових результатів діяльності банків, гнучке управління ефективністю банківських операцій є передумовою реалістичного аналізу впливу банківського сектору на розвиток економіки, а також дає можливість визначення напрямків розвитку банківської системи країни.

Практика показала, що слід враховувати специфіку діяльності банків при оцінюванні ефективності ведення ними бізнесу, чого можна досягти ґрунтуючись на системному підході, яким передбачається розгляд поняття «ефективності» як складного системного явища, основними детермінантами якого є фінансові результати діяльності банків, результативність, продуктивність та банківський ризик.

Крім цього, слід зазначити, що на сьогоднішній день в Україні відсутні уніфіковані методи та моделі оцінювання ефективності банківського бізнесу, не вироблено чітких та зрозумілих підходів до розуміння самої економічної сутності терміну «ефективність діяльності банку», у результаті чого на практиці

використовують велику кількість підходів до її оцінювання, які подекуди суперечать один одному.

Слід також зазначити, що оцінювання ефективності банківської діяльності сьогодні надзвичайно ускладнилось через появу принципово нових банківських продуктів та поширення глобалізаційних тенденцій у сучасному банківському бізнесі. Усе це обумовлює потребу в удосконаленні існуючих теоретико-методологічних підходів до розуміння економічної сутності ефективності банківського бізнесу та адаптації українською банківською системою західних моделей її оцінювання та моніторингу.

Дисертаційна робота виконана у відповідності до плану наукових досліджень кафедри економіки та менеджменту Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка в процесі розроблення комплексної теми: «Моделі та інформаційно-комунікативні технології управління складними соціально-економічними системами» (державний реєстраційний номер 0117U005401) та «Соціально-економічні системи в умовах глобалізації: проблеми моделювання та управління» (державний реєстраційний номер 0116U008869).

Отже, можна зазначити, що дисертація Мажарова Д. В., яка представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051. Економіка, є актуальною, має важливе теоретичне і практичне значення.

2. Рівень обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Теоретичні положення, методичні підходи, висновки та рекомендації, які змістовно розкриті в дисертації Мажарова Д. В., є достатньо обґрунтованими та достовірними, оскільки методологічною основою дисертаційної роботи стали загальнонаукові методи дослідження: сходження від абстрактного до конкретного, історичний, логічний, аксіоматичний, системно-структурний, математичний методи, за допомогою яких був виконаний аналіз сутності ефективності банківської діяльності та сформовані методологічні положення її економіко-математичного моделювання. У процесі дослідження автором опрацьовано фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних вчених, напрацювання наукових шкіл з проблем оцінювання ефективності банківського бізнесу, законодавчі та нормативні акти Верховної

Ради України, Кабінету Міністрів України та Національного банку України, матеріали регіональних, загальнодержавних та міжнародних органів статистики.

Автором сформовано мету дослідження, яка полягає в удосконаленні теоретичних засад та розробці комплексу економіко-математичних методів і моделей оцінювання ефективності діяльності банків в умовах нестабільного економічного середовища та формуванні ефективних методів аналізу факторів, які впливають на ефективність діяльності українських банків.

Визначені у роботі завдання сприяють конкретизації предмету та об'єкту дослідження, вибору методів, що дозволило автору виконати дослідження на високому науковому рівні, зробити важливі висновки і пропозиції, які мають теоретичне та практичне значення. Цьому сприяли застосовані у процесі дослідження теоретико-аналітичні й емпірично-фактологічні методи наукового пізнання.

На сьогодні фактично не розроблено єдиного підходу до визначення економічної ефективності діяльності комерційних підприємств загалом, та банків зокрема. Однією із основних проблем коректного економічного трактування економічної сутності терміну «ефективність банківської діяльності» полягає перш за все у наявності значної кількості синонімів, таких як продуктивність, рентабельність, прибутковість, результативність тощо, які активно використовують у своїх дослідженнях науковці, підміняючи подекуди одне поняття іншим. (с. 32-33).

На основі побудованих у роботі SFA моделей, автором відзначається, що величезний розрив між показниками ефективності, який мав місце у 2016 році поступово зменшується у наступні роки і, крім цього, значно покращили ефективність роботи банки іноземних банківських груп. (с. 74-75).

Заслуговує на увагу розроблений автором підхід до оцінювання ефективності діяльності банків, в основу якого покладено визначення ефективності як середнього значення оцінок ефективностей на основі DEA моделей. Врахування оцінок розроблених DEA моделей дозволило врахувати більше внутрішньобанківських факторів ніж при традиційному DEA аналізі,

отримати середнє значення ефективності масштабу та визначити банки, які працюють із спадною та зростаючою віддачею від масштабу (с. 95-101).

Важливим з практичного та теоретичного погляду є запропонований у роботі комплекс DEA- моделей із змінним VRS та сталим CRS ефектами масштабу, що дало змогу враховувати зміну ефективності при зміні масштабу операцій та оцінити ефективність масштабу. Автором було показано, що великі державні банки емонструють найнижчий рівень ефективності масштабу SE із спадною віддачею від масштабу DRS, що сигналізує про неефективне використання ними наявних ресурсів та необхідність зменшення масштабу своїх операцій для досягнення свого найпродуктивнішого масштабу діяльності (п. 2.4).

Загалом, наукове дослідження є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід щодо економіко-математичного моделювання ефективності банківської діяльності та методів її оцінювання, визначення детермінант ефективності банку та побудови інтегральних показників ефективності банківського бізнесу. Усі наукові результати, які викладено у дисертації, одержані автором самостійно. З наукових праць, які видані у співавторстві, використано лише ті матеріали, які є результатом особистої роботи здобувача.

Висновки наукового дослідження стали підґрунтям для вирішення теоретичних та методичних проблем функціонування та розвитку кредитно-банківської системи України та її регулювання. Рекомендації дисертанта використані низкою банківських установ в процесі формуванні ефективної політики управління активами та пасивами, що дало змогу оцінити ефективність фінансової установи та врахувати причинно-наслідкові зв'язки між різними показниками діяльності банку при прийнятті управлінських рішень (на прикладі АБ «Укргазбанк» та ін.).

Достовірність отриманих результатів ґрунтується на експериментальній апробації теоретичних розробок стосовно застосування багатофакторного моделювання, багатокритеріальної оптимізації, методів побудови каузального зв'язку між показниками діяльності банку, аналізу чинників, які спричиняють статистично значимий вплив на ефективність, використанні та критичному

аналізі наукових праць вітчизняних і зарубіжних науковців у сфері оцінювання ефективності функціонування банківських установ.

3. Новизна наукових положень і результатів, одержаних особисто здобувачем та поданих на захист. До положень, що відображають наукову новизну дисертаційної роботи, на нашу думку, можна віднести наступне:

вперше:

- побудовано систему моделей панельної регресії, яка дає змогу визначити детермінанти ефективності діяльності українських банків та на відміну від існуючих методів, дозволяє проаналізувати вплив форми власності банку та фінансової стійкості на ефективність банківського бізнесу та враховує індивідуальні особливості банків через використання моделей з фіксованим ефектом (FEM) та моделей із випадковим ефектом (REM) (с. 145-160);

удосконалено:

- підхід до оцінювання ефективності діяльності банків, який ґрунтується на визначенні середнього значення оцінок ефективностей на основі DEA моделей, що дозволило отримати оцінки ефективностей із змінним VRS та постійним CRS ефектом масштабу. Використання побудованих DEA моделей дозволило врахувати більше внутрішньобанківських факторів ніж при традиційному DEA аналізі та визначити банки, які працюють із спадною та зростаючою віддачею від масштабу (с. 93-100);

- метод аналізу каузального зв'язку між показниками ефективності та прибутковості на основі побудованої системи причинно-наслідкових зв'язків, яка була отримана за допомогою тесту Грейджера на причинність, що дало змогу визначити пари показників ефективності та прибутковості, між якими існує односторонній або двосторонній каузальний зв'язок (с. 117-140);

- підхід до оцінювання ефективності функціонування банківських установ на основі інтегрального показника, який було отриманого у вигляді зваженої суми показників діяльності банку. На відміну від існуючих підходів при оцінюванні ефективності роботи українських банків було враховано показники стійкості та ризику (с. 167-177);

дістали подальшого розвитку:

- методи оцінювання ефективності за прибутком та за витратами українських банків на основі методу аналізу стохастичних границь (Stochastic Frontier Analysis), який враховує статистичний шум при оцінюванні ефективності українських банків та використовує транслогарифмічну функцію як найкращу апроксимацію стохастичної границі ефективності (с. 65-80).

4. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного змісту роботи становить 185 сторінок і містить 52 таблиці та 36 рисунків. Список використаних джерел налічує 172 найменування на 19 сторінках, 6 додатків розміщено на 13 сторінках.

Основний зміст роботи опубліковано у 19 друкованих наукових працях, серед яких 8 статей у наукових фахових виданнях, 2 публікації у міжнародних виданнях, 9 матеріалів конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 8 друк. арк., з яких особисто автору належить 6,5 друк. арк.

6. Зауваження та спірні питання. Високо оцінюючи результати дослідження і відзначаючи достатній рівень обґрунтованості теоретичних, методологічних та прикладних положень дисертаційної роботи, її цілісність та логічність викладу матеріалів, доцільно звернути увагу на низку зауважень, деякі дискусійні положення дисертаційної роботи та певні недоліки, а саме:

1. Оскільки автором у дисертаційному дослідженні для оцінювання ефективності банківського бізнесу було використано Stochastic Frontier Approach (с. 65-80), Data Envelopment Analysis (с. 92-110) та коефіцієнт CIR (с. 51-60), доцільно було б дослідити взаємозв'язок між отриманими оцінками ефективності отриманих у результаті застосування цих підходів.

2. У роботі автором не наведено чітких аргументів на користь застосування моделей стохастичних границь (SFA моделей) та моделі аналізу середовища функціонування (DEA моделей) для отримання границі ефективності функціонування банку (Розділ 2);

3. Для дослідження каузальності між ефективністю та прибутковістю банківського бізнесу доцільно було б охопити усі українські банки, а не лише 20 найбільших українських банків (п. 3.1);

4. Із роботи не зрозуміло, яка є методика вибору значень ваг у формулі (3.20), яка визначає запропонований автором інтегральний показник ефективності банківської діяльності EI (с. 172);

5. Більш детальної аргументації у роботі потребує метод визначення зростаючої IRS (Increasing Return to Scale) та спадної DRS (Decreasing Return to Scale) віддачі від масштабу функціонування банку.

Однак, вказані зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку роботи Мажарова Д. В., яка виконана на високому науковому рівні, а значна їх частка може сприйматися радше як рекомендації щодо подальших наукових пошуків.

7. Загальний висновок. Дисертаційна робота Мажарова Дмитра Володимировича «Моделі оцінювання ефективності функціонування банківських установ в умовах нестабільного економічного середовища» є завершеним науковим дослідженням, результати якого полягають в узагальненні та новому вирішенні наукової проблеми щодо розроблення методичних положень та відповідної системи економіко-математичних моделей оцінювання ефективності діяльності банків, аналізу чинників, які спричиняють статистично значимий вплив на ефективність їх діяльності та дослідженні причинно-наслідкових зв'язків між ефективністю та прибутковістю. Практична реалізація розроблених моделей та методів відкриває нові можливості щодо використання сучасного інструментарію економіко-математичного моделювання при оцінюванні ефективності функціонування банківських установ, що є підґрунтям для прийняття управлінських рішень, спрямованих на вирішення важливої для вітчизняної економіки проблеми – підвищення конкурентоспроможності української банківської системи.

Отже, можна зробити висновок, що дисертація «Моделі оцінювання ефективності функціонування банківських установ в умовах нестабільного економічного середовища» відповідає вимогам пунктів 9, 10, 11, 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 06.03.2019 року № 167.

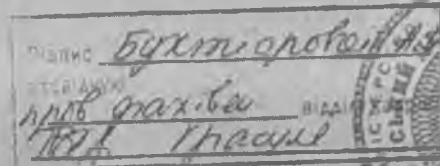
Таким чином, Мажаров Дмитро Володимирович заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Сумського державного університету
кандидат економічних наук

Бухтіарова А.Г.

Бухтіарова А.Г.

Сумський державний університет
Факультет економіки
30. 04. 2013